

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ НА ШКОДУ ЕКОНОМІЧНИМ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ»**DETERMINATION OF THE CONCEPT OF “TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME TO THE DETRIMENT OF THE ECONOMIC INTERESTS OF THE STATE”**

**Хороновський О.І., к.ю.н.,
здобувач відділу аспірантури і докторантури
Національна академія Служби безпеки України**

Статтю присвячено розгляду питань сутності та змісту терміна «транснаціональна організована злочинність на шкоду економічним інтересам держави». Досліджено поняття «транснаціональна організована злочинність на шкоду економічним інтересам держави» в науковій літературі й нормативно-правових актах. Виділено найбільш типові ознаки, які характеризують цей вид організованої злочинності, а саме: системну діяльність у двох і більше державах; високий рівень адаптації до змін у соціально-економічній і політичній галузях; багатовекторність злочинного бізнесу; використання як легальних, так і нелегальних інструментів ведення фінансово-господарської діяльності; картельні змови організованих злочинних угруповань за конкретними напрямками економічної діяльності; сприйнятливості до досягнень науково-технічного прогресу, використання його результатів у своїй кримінальній економічній діяльності, створення нових технологій і продуктів, у тому числі в ІТ-сфері; основна форма реалізації злочинної діяльності проявляється в незаконному переміщенні через кордони товарів, грошей, інформації на основі законних форм здійснення економічної діяльності, а також використання прогалин у законодавстві та значних відмінностей у кримінальних юстиціях різних країн; особливу структурну побудову у формі горизонтально інтегрованого кримінального холдингу з чітким розподілом функцій; наявність спеціальних суб'єктів, які мають високий рівень відповідної економічної професійної підготовки, а також спеціалізації учасників злочинних угруповань на конкретних видах економічної діяльності; головну мотивацію здійснення кримінальної економічної діяльності – отримання максимальної економічної вигоди; виокремлення конкретних сфер фінансово-господарської діяльності, які забезпечують отримання високих прибутків. Запропоновано дефініцію поняття «транснаціональна організована злочинність на шкоду економічним інтересам держави» як організована злочинна діяльність у сфері легальної та нелегальної господарської діяльності, що здійснюється у двох і більше державах, характеризується виключно корисливими мотивами, стійкою та розвинутою структурою, специфікою вчинюваних злочинів, які підривають сталий розвиток національної економіки.

Ключові слова: транснаціональна організована злочинність, транснаціональна організована злочинність на шкоду економічним інтересам держави, транснаціональний характер, сфери економічної діяльності, фінансово-господарська діяльність, господарські злочини.

The article is devoted to issues of essence and content of definition “transnational organized crime to the harm of the economic interests of the state”. It is researched the concept “transnational organized crime to the harm of the economic interests of the state” in scientific literature and law regulations.

The most typical features that characterize this type of organized crime are highlighted, in particular, systemic activities in two or more states; high level of adaptation to changes in social-economic and political spheres; multi-vector criminal business; use of both legal and illegal instruments of financial-economic activity; cartel conspiracies of organized criminal groups in specific areas of economic activity; susceptibility to scientific and technological progress, use of its results in their criminal economic activity, creation of new technologies and products, including in the IT sphere; the main form of criminal activity is manifested in the illegal movement across the borders of goods, money, information on the basis of legal forms of economic activity and the use of gaps in legislation and significant differences in the criminal justice systems of different countries; special structural construction in the form of a horizontally integrated criminal holding with a clear division of functions; availability of special subjects which have a high level of appropriate economic professional training, as well as the specialization of members of criminal groups in specific types of economic activities; the main motivation for criminal economic activity is to obtain the maximum economic benefit; identification of specific areas of financial-economic activities that provide high profits. The definition of the concept of “transnational organized crime to the harm of the economic interests of the state” is proposed as organized criminal activity in the field of legal and illegal economic activity carried out in two or more states, characterized by exclusively selfish motives, stable and developed structure, specifics of the crimes committed, which undermine the sustainable development of the national economy.

Key words: transnational organized crime, transnational organized crime to the harm of the economic interests of the state, transnational character, sphere of economic activity, financial-economic activity, economic crimes.

У світовій науковій літературі ще не напрацьовано загальноприйнятого та беззаперечного визначення терміна «транснаціональна організована злочинність», тим більше на шкоду економічним інтересам держави, те саме можна сказати й про міжнародні документи, які по-різному трактують цей злочинний феномен.

Зусилля, спрямовані на формулювання визначення цього явища, докладалися багато разів, проте вони не вирішували суті проблеми. Так, термін «транснаціональна організована злочинність» проник у міжнародно-правову лексику насамперед у його кримінологічній інтерпретації.

На думку І.І. Лукашука, міжнародне співтовариство із запізненням реагувало на стрімке зростання транснаціональної організованої злочинності: лише на V Конгресі ООН із запобігання злочинності й поводження з правопорушниками (Женева, 1975 р.) було вперше визнано, що злочинність у формі міжнародного бізнесу являє собою більш серйозну загрозу, ніж традиційні форми злочинної поведінки [1, с. 200].

Окреме бачення стосовно транснаціональної організованої злочинності світова комуна виклала в 1988 р. на

Міжнародному симпозиумі з організованої злочинності в Санкт-Клауде (США). У результаті обговорення 84 учасники із 46 країн-членів Інтерполу взяли за основу робочу формулу, відповідно до якої цей феномен розумівся як будь-яка постійна участь групи людей або організації в злочинній діяльності, головна мета якої – отримувати прибуток усюди, незважаючи на наявність державних кордонів [2, с. 7].

З огляду на аналіз цього визначення, В.А. Номоконов виділяє принаймні чотири ознаки транснаціональної організованої злочинності: наявність організації або участі у ній, безперервність, наявність мети – прибутку, способи її досягнення, що базуються на ігноруванні національних кордонів [3, с. 22].

Нормативні основи для визначення цього поняття містяться в статтях 2 та 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000, ратифікованої Законом України від 04.02.2004 (далі – Конвенція) [4].

Передусім ст. 2 Конвенції надає визначення організованої злочинної групи, під якою розуміє структурно

оформлену групу в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу й діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох «серйозних» злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову чи іншу матеріальну вигоду [4].

Під «серйозним» злочиним Конвенція розуміє злочин, який карається позбавленням волі на максимальний строк не менше чотирьох років або більш суворим заходом покарання. Оскільки національне кримінальне законодавство не містить такого терміна, у Законі України «Про ратифікацію Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють» зазначається, що поняттю «серйозний злочин» відповідають поняття «тяжкий» та «особливо тяжкий злочин» [4]. На нашу думку, така норма закону є досить дискусійною, оскільки діяльність окремих транснаціональних організованих злочинних угруповань може охоплюватися також злочинами невеликої тяжкості. Наприклад, діяльність, пов'язана з незаконним виготовленням і збутом підакцизних товарів, яка, згідно з ч. ч. 1 та 2 ст. 204 Кримінального кодексу України, є злочиним невеликої тяжкості.

Що стосується власне транснаціональної організованої злочинності, то ст. 3 Конвенції відносить до неї:

– конкретні види злочинів, передбачені ст. ст. 5, 6, 8 і 23 Конвенції (участь в організованій злочинній групі, відмивання доходів від злочинів, корупція, перешкодження здійсненню правосуддя);

– «серйозні злочини», якщо ці злочини мають транснаціональний характер і вчинені за участю транснаціональної організованої групи [4].

Поняття транснаціональності діяння, що охоплюється Конвенцією, розкривається в ст. 3: злочин має транснаціональний характер, якщо він скоєний у більше ніж одній державі; якщо він учинений в одній державі, проте більша частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі; якщо він учинений в одній державі, проте за участі організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більше ніж одній державі; якщо він учинений в одній державі, проте його істотні наслідки мають місце в іншій державі [4].

Варто зазначити, що за допомогою визначення організованої групи як дії «з тим, щоб отримати прямо чи опосередковано фінансову або іншу матеріальну вигоду», Конвенція обмежує цю категорію діяннями з корисливою мотивацією, виключаючи з поняття «транснаціональний організований злочин» політично вмотивовані правопорушення. Це формулювання має принципове значення. Фактично з його допомогою здійснюється розмежування тероризму й інших форм транснаціональної організованої злочинності. Конвенція поширюється лише на ті прояви організованої злочинності, які мають корисливу мотивацію, підкреслюючи тим самим важливість суб'єктивного критерію в такому розмежуванні. Цим положенням побічно визначається терористичний злочин як такий, що здійснюється без мети отримання прямої або непрямой матеріальної вигоди [5, с. 90].

Також необхідно наголосити, що аналіз міжнародних документів і літератури останніх років показує, що терміни «міжнародний» і «транснаціональний» стосовно злочинності використовуються переважно як рівнозначні. З одного боку, це цілком виправдано, якщо врахувати, що обидва зазначені терміни етимологічно походять від позначення одного й того ж явища. Так, в українській мові «транснаціональний» означає міжнародний, пов'язаний із декількома країнами, а «міжнародний» – стосується відносин між народами і країнами [6].

Як зазначають окремі науковці, терміни «міжнародна злочинність» і «транснаціональна злочинність» є абсолютними синонімами, що виражають одне й те саме поняття. З іншого боку, цей висновок, правильний із мовної пози-

ції, є помилковим із точки зору реального мовленнєвого функціонування аналізованих термінів у спеціальній літературі. Справа в тому, що будь-яка термінологія (юридична не є винятком) містить чимало термінів, які є конвенційно закріпленими. У нашому випадку – «міжнародна злочинність» і, відповідно, «міжнародні злочини», під якими прийнято розуміти порівняно вузьку групу злочинів, що несуть особливу загрозу світовій спільноті [7, с. 7].

Підсумовуючи, зазначимо, що в Конвенції підкреслюється, що транснаціональна злочинність – це насамперед організована злочинна діяльність, що здійснюється у двох і більше державах, характеризується корисливими мотивами, плануванням і належною підготовкою злочинів, розвинутою структурою, наявністю спеціальної цілі – учинення «серйозних» злочинів.

У національному законодавстві відсутні норми, які б давали дефініцію поняття «транснаціональна організована злочинність». У статті 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням і діяльністю організованих злочинних угруповань [8]. Виходячи з положень ст. 28 Кримінального кодексу України, можемо дійти висновку, що організовані злочинні угруповання – це організовані групи та злочинні організації [9]. Аналогічна класифікація організованих злочинних угруповань пропонується в Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленій Указом Президента України від 21 жовтня 2011 р. [10].

У пункті 7 Указу Президента України «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні» від 16 червня 2015 р. № 341/2015 уживаються терміни «транскордонна» і «транснаціональна організована злочинність», акцентується увага на необхідності моніторингу її стану та впливу на суспільно-політичні й соціально-економічні процеси в державі загалом, її регіонах [11]. Водночас відсутні будьякі трактування цього виду організованої злочинності.

Як уже зазначалося, сучасна наукова думка розбігається в принципових питаннях, які стосуються транснаціональної організованої злочинності, зокрема відсутня єдність щодо віднесення транснаціональних організованих злочинних організацій до самостійної форми злочинності, не сформовано більш-менш загальноприйнятих підходів до вироблення понятійного апарату транснаціональної організованої злочинності, її кримінологічних характеристик, загальних тенденцій і перспектив розвитку.

На думку І.В. Пшеничного, транснаціональна організована злочинність є формою міжнародної діяльності організованих злочинних груп або організацій із використанням різних методів, у тому числі й примусового характеру, шляхом використання в діяльності заборонених товарів і послуг. Діяльність таких організованих злочинних груп або організацій має виходити за межі однієї країни [12].

М.Г. Вербенський транснаціональну організовану злочинність визначає як системне функціонування злочинних організацій і співтовариств, що мають розгалужену мережу філій в інших країнах, які використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення глобальних незаконних операцій, пов'язаних із переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних ресурсів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або кількох іноземних державах для одержання істотної економічної вигоди, а також для ефективного ухилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства й використання протиріч і прогалин у системах кримінального законодавства та правосуддя різних країн [13].

Подібну дефініцію пропонує й А.Л. Релецька, яка визначає поняття транснаціональної організованої злочинності як функціонування злочинних організацій і співтовариств, які мають розгалужену мережу філій в інших державах, що

використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення незаконних операцій, пов'язаних із переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних засобів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або декількох іноземних державах для отримання суттєвої економічної вигоди [14].

Є.Д. Скулиш і В.О. Глушков визначають транснаціональну організовану злочинність як якісно нову форму розвитку національної організованої злочинності, один із вищих рівнів кримінальної еволюції, суб'єктами якої є стійкі злочинні організації, сфера впливу та діяльність яких у вигляді злочинного промислу розповсюджується на декілька держав, групу сумісних держав, регіон, континент або світове співтовариство [15].

Крім цього, варто зауважити, що окремі вчені описові ознаки поняття транснаціональної організованої злочинності дають із різних позицій, а тому в їх характеристичні спостерігаються певні відмінності. При цьому вони виділяють два підходи до спроби визначити, що собою являє транснаціональна організована злочинність:

1) з акцентуванням уваги на описі самих злочинних організацій, які займаються транснаціональною злочинною діяльністю;

2) через опис ознак такої діяльності, характерних для транснаціональної організованої злочинності.

Представники першого підходу пропонують докладну характеристику історії розвитку, організації та спеціалізації діяльності основних транснаціональних злочинних організацій, а також їх окремі структурні особливості [16]. Це, у свою чергу, не дає змоги виділити ті ознаки, наявність яких допоможе відмежувати їх від інших країн, злочинних організацій, а також ті, що визначають транснаціональний характер і виходять на міжнародну арену за своєю часткою надприбутків.

Особливістю такої ситуації є те, що найбільш раціональним є другий підхід до поняття транснаціональної організованої злочинності – через аналіз найбільш типових ознак, властивих транснаціональним злочинним організаціям.

Перелік таких ознак, що наводиться різними дослідниками, варіюється від трьох до чотирнадцяти. При цьому варто зауважити, що характеристика різних наборів ознак свідчить про те, що в окремих випадках вони містять ознаки, які характеризують організовані злочинні формування загалом, та ознаки, які дають змогу виділити серед них транснаціональний характер. В інших випадках наводяться лише ті ознаки, які є визначальними для розмежування традиційних організованих транснаціональних злочинних організацій [17; 18].

Безперечно, транснаціональна організована злочинність за низкою ознак збігається із загальними характеристиками організованої злочинності. Тому концепції визначення ознак транснаціональних злочинних організацій через характеристики, що дають змогу відмежувати їх від інших організованих злочинних формувань, властиві лише транснаціональній організованій злочинності, видаються більш адекватними розглядуваному явищу.

Таким чином, наявні доктринальні підходи як вітчизняних, так і зарубіжних учених до визначення поняття транснаціонального організованого злочину є різними. Особливістю є те, що немає однаковості поглядів у принципових питаннях, які стосуються визначення поняття «транснаціональна організована злочинність».

Що стосується власне поняття «транснаціональна організована злочинність на шкоду економічним інтересам держави», то в науковому доробку відсутні будь-які трактування цього поняття. Разом із тим знаходимо праці науковців, у яких пропонуються визначення інших термінів, які, на наш погляд, є цілком синонімічними до вищевказаного поняття.

Так, Л.В. Новікова визначає транснаціональну економічну злочинність як злочинність, що виходить за межі національних територій і здійснюється з метою отримання економічної вигоди, здатна деструктивно впливати на окремі сфери економіки й економіку країни (держав) загалом, створювати самостійні галузі тіншової економіки, що «вбудовані» в економіку легальну, налагоджувати й підтримувати систематичні транснаціональні контакти, які дають змогу укласти угоди, необхідні для розвитку кримінального бізнесу, що виконуються організаціями, спеціально створеними або використовуваними для ведення або прикриття кримінальної активності [19]. На нашу думку, така дефініція є дещо суперечливою в частині налагодження та підтримання систематичних транснаціональних контактів, оскільки сама, по суті, транснаціональна злочинність уже охоплюється системою структурованих і налагоджених міжнародних зв'язків.

В.С. Полянська констатує, що транснаціональна організована злочинність у сфері економіки – це організована злочинна діяльність у сфері легальної та нелегальної господарської діяльності, тобто у сфері виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріальних благ і послуг, у тому числі під прикриттям легальної діяльності, що здійснюється у двох і більше державах, характеризується корисливими мотивами, плануванням і належною підготовкою злочинів, розвинутою структурою, наявністю спеціальної цілі – учинення серйозних (тяжких та особливо тяжких) злочинів [20].

Дещо вужче тлумачить транснаціональну економічну злочинність М.Г. Вербенський, який, досліджуючи кримінологічну характеристику транснаціональної злочинності, визначає її як сукупність злочинів, спрямованих на систематичне одержання великого прибутку за допомогою злочинного використання міжнародних економічних відносин [14].

Спробуємо виділити найбільш типові ознаки, які характеризують цей вид організованої злочинності, а саме: системну діяльність у двох і більше державах; високий рівень адаптації до змін у соціально-економічній і політичній галузях; сприйнятливості до досягнень науково-технічного прогресу, використання його результатів у своїй кримінальній економічній діяльності, створення нових технологій і продуктів, у тому числі в ІТ-сфері; використання як легальних, так і нелегальних інструментів ведення фінансово-господарської діяльності; картельні змови організованих злочинних угруповань за конкретними напрямками економічної діяльності; багатовекторність злочинного бізнесу; основна форма реалізації злочинної діяльності проявляється в незаконному переміщенні через кордони товарів, грошей, інформації на основі законних форм здійснення економічної діяльності, а також використання прогалін у законодавстві і значних відмінностей у кримінальних юстиціях різних країн; особливу структурну побудову у формі горизонтально інтегрованого кримінального холдингу з чітким розподілом функцій; наявність спеціальних суб'єктів, які мають високий рівень відповідної економічної професійної підготовки, а також спеціалізації учасників злочинних угруповань на конкретних видах економічної діяльності; головна мотивація здійснення кримінальної економічної діяльності – отримання максимальної економічної вигоди; виокремлення конкретних сфер фінансово-господарської діяльності, які забезпечують отримання високих прибутків.

Водночас залишається актуальною проблема визначення природи злочинності на шкоду економічним інтересам держави, меж економічного сенсу та криміногенно утворюючого фактору. Розглянемо окремі з позицій, які, на наш погляд, є тотожними цій проблематиці.

Так, західна концепція спирається на процес надання послуг або товарів як на ядро явища, тож деякі вчені звужують економічну злочинність до незаконного ведення

бізнесу. Такі науковці, як А. Сміт, А. Коуен, Д. Албанезе, використовують термін «нелегальне підприємництво» замість «організована злочинність» [21]. На наш погляд, така позиція є дещо звуженою, оскільки організована злочинність на шкоду економічним інтересам держави здійснюється в процесі ведення як нелегального бізнесу, так і легального з метою прикриття злочинної діяльності.

Таким чином, на шкоду економічним інтересам держави може бути вчинено досить широке коло злочинів. Тому ми підтримуємо точку зору тих авторів, які вважають, що поняття злочинності на шкоду економічним інтересам держави варто розуміти у двох значеннях: широкому й вузькому. Злочинність на шкоду економічним інтересам держави у широкому розумінні – це сукупність учинених на певній території за певний проміжок часу злочинів та осіб, які їх учинили, безпосередньо спрямованих на відносини власності, розподілу і споживання товарів і послуг, об'єктом яких є відносини у сфері економічної діяльності. Це злочини у сферах: відносин власності, підприємницької діяльності, торговельно-посередницькій; фінансово-кредитній, міжнародно-комерційній, інформаційно-комерційній, захисту від монополізму, екологічної безпеки. У вузькому значенні – це сукупність передбачених кримінальним законом діянь та осіб, які їх учинили, основним безпосереднім об'єктом яких є відносини у сфері господарської діяльності, що вчиняються у зв'язку з її здійсненням. До цієї групи злочинів належать злочини проти державної

й комунальної власності, господарські злочини і службові злочини. Господарські злочини, передбачені главою VI Кримінального кодексу України, на нашу думку, найбільше відповідають поняттю «злочинність на шкоду економічним інтересам держави», оскільки трактування цього терміна та його застосування в правоохоронній практиці досить чітко визначають сутність такої злочинної поведінки. Це, так би мовити, «галузева злочинність»: сукупність злочинів, які вчиняються в промисловості, сільському господарстві, торговельно-посередницькій діяльності, фінансово-кредитній сфері, сфері державного контролю за господарською діяльністю й в інших галузях господарювання.

За таких умов із переліку транснаціональних злочинів на шкоду економічним інтересам держави виключаються, зокрема, незаконний обіг наркотичних засобів, зброї, військової техніки, работоргівля, тероризм, контрабанда людських органів і тканин, піратство, нелегальна міграція тощо.

Таким чином, з урахуванням вищевикладеного пропонуємо визначити поняття «транснаціональна організована злочинність на шкоду економічним інтересам держави» як організовану злочинну діяльність у сфері легальної та нелегальної господарської діяльності, яка здійснюється у двох і більше державах, характеризується виключно корисливими мотивами, стійкою та розвинутою структурою, специфікою вчинюваних злочинів, які підривають сталий розвиток національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукашук И.И. Международное уголовное право : учебник. Москва : Спарк, 1999. 200 с.
2. Воронин Ю.А. Транснациональная организованная преступность : монография. Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 1997. 72 с.
3. Номоконов В.А. Транснациональная организованная преступность: дефиниции и реальность : монография. Владивосток : Изд-во Дальневосточного ун-та, 2001. 375 с.
4. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 лис. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 10.06.2021).
5. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность : монография. Одеса : Одесская национальная юридическая академия, 2006. 568 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
7. Горяинов К.К. Транснациональная преступность: проблемы и пути их решения : монография. Москва : ВНИИ МВД России, 1997. 260 с.
8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 чер. 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 10.06.2021).
9. Кримінальний кодекс України від 5 трав. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.06.2021).
10. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : Указ Президента України від 21 жов. 2011 р. № 1000/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011#Text> (дата звернення: 10.06.2021).
11. Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні : Указ Президента України від 16 чер. 2015 р. № 341/2015. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3412015-19136> (дата звернення: 10.06.2021).
12. Пшеничний І.В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2000. 220 с.
13. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність : кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 503 с.
14. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность : дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Иркутск, 2001. 388 с.
15. Скулиш Є.Д., Глушков В.О. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 190–194.
16. Lyman M.D., Potter G.W. The United Nations and Transnational Organized Crime; Organized Crime. New York : Prentice-Hall Inc, 1999. P. 58–62.
17. Godson R., Olson W. International Criminal Organization. Organized Crime : Contemporary Issues. San Diego, 1999. P. 154–156.
18. Richards J.R. Transnational Criminal organization, Cybercrime, and Money Laundering. Boca Raton : CRC Press LLC, 1999. P. 35–39.
19. Новікова Л.В. Глобалізація та транснаціональна економічна злочинність: питання сьогодення. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 26–30.
20. Полянська В.С. Витоки і розвиток транснаціональної організованої злочинності у сфері економіки в Україні. *Форум права*. 2016. № 5. С. 151–156.
21. Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монографія. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2009. 400 с.